

Zpráva o šetření ve věci rodičovského příspěvku paní A.

Paní A., nar. xxx, bytem xxxx (stěžovatelka), mě ve svém podnětu požádala, abych prověřil její odpovědnost za přeplatek na rodičovském příspěvku ve výši 68 400 Kč a její nárok na český rodičovský příspěvek za období od ledna do září 2021.

A. Shrnutí závěrů

Šetřením jsem zjistil, že **Úřad práce České republiky – krajská pobočka v Brně, kontaktní pracoviště Znojmo (úřad práce)**:

- (1) Postupoval správně, když při rozhodování o rodičovském příspěvku aplikoval koordinační nařízení.
- (2) Správně určil, že primárně příslušné k výplatě rodičovského příspěvku je Rakousko a sekundárně Česká republika v období od 1. 1. do 6. 9. 2021.
- (3) Postupoval správně, když vyhodnotil, že dávku za leden 2021 je povinno vyplatit už Rakousko.
- (4) Pochybil, když příslušnou rakouskou instituci kontaktoval až po uplynutí deseti měsíců od doby, kdy se dozvěděl o změně primární příslušnosti.
- (5) Nesprávně stěžovatelku poučil, aby sama podala žádost o rodičovský příspěvek v Rakousku.
- (6) Pochybil, když nepožádal příslušnou rakouskou instituci o refundaci vyplaceného rodičovského příspěvku a uložil stěžovatelce povinnost vrátit přeplatek na rodičovském příspěvku.

B. Skutková zjištění

Stěžovatelka pobírala od listopadu 2019 rodičovský příspěvek z důvodu péče o dítě Annu, nar. xxx.

V lednu 2022 úřad práce stěžovatelku vyzval, aby objasnila, zda manžel pracuje v Rakousku (o této skutečnosti se úřad práce dozvěděl od příslušné zahraniční instituce v prosinci 2021). Stěžovatelka na jednání na úřadě práce dne 26. 1. 2022 uvedla, že od září 2021 nevede s manželem společnou domácnost a že se snažili vyřídit rodičovský příspěvek v Rakousku, žádost ale nepodali, protože tam manžel přestal pracovat.

Úřad práce zjistil, že otec dítěte a manžel stěžovatelky pracoval v Rakousku od 1. 1. do 6. 9. 2021. Stěžovatelka v té době nevykonávala výdělečnou činnost. Dne 30. 3. 2022 úřad práce vydal rozhodnutí o vzniku přeplatku na dávce ve výši 68 400 Kč za období od ledna do září 2021. Současně ji poučil, aby si požádala o dávku v Rakousku. Přeplatek stěžovatelka uhradila.

C. Právní hodnocení

C.1 Použití koordinačního nařízení – osobní rozsah nařízení

Občané členských států Evropského hospodářského prostoru a Švýcarska mají právo migrovat mezi členskými státy. K zajištění toho, aby v důsledku migrace nepřišli o svá práva v oblasti sociálního zabezpečení, slouží nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES)

č. 883/2004, ze dne 29. dubna 2004, o koordinaci systémů sociálního zabezpečení (koordinační nařízení).

Toto nařízení se použije tehdy, pokud osoby podléhají, nebo podléhaly právním předpisům vícero členských států a požádaly o některou z dávek sociálního zabezpečení.

Stěžovatelka požádala o rodičovský příspěvek. Rodičovský příspěvek je dávkou sociálního zabezpečení, jedná se o tzv. **rodinnou dávku**.¹ Při rozhodování o rodinných dávkách se přihlíží k osobní situaci všech členů rodiny. Úřad práce proto musel vyhodnotit situaci obou rodičů a jejich dítěte.

Otec dítěte vykonával výdělečnou činnost v Rakousku. Stěžovatelka nebyla v té době výdělečně činná. Rodina s dítětem má bydliště v ČR. **Členové rodiny mají vztah k různým členským státům, úřad práce proto byl povinen** při rozhodování o rodinných dávkách pro rodinu stěžovatelky aplikovat koordinační nařízení.

Úřad práce postupoval správně, když při rozhodování o rodičovském příspěvku aplikoval koordinační nařízení.

C.2 Určení primárně příslušného státu

Jedním ze základních principů, na němž je postaven systém koordinace sociálního zabezpečení, je princip aplikace předpisů jednoho členského státu.² Podle tohoto principu **je k výplatě rodinných dávek vždy přednostně (primárně) příslušný pouze jeden členský stát**. Ten rodině poskytuje dávky podle svých předpisů.

Podle koordinačních pravidel přednostně vždy vyplácí rodinné dávky **stát výkonu výdělečné činnosti** rodiče dítěte.³ Jsou-li rodiče výdělečně činní v různých členských státech, **vyplácí rodinné dávky přednostně stát, v němž jeden z rodičů vykonává výdělečnou činnost a současně v něm má dítě bydliště**.⁴

Otec dítěte pracoval od 1. 1. do 6. 9. 2021 v Rakousku. Stěžovatelka nebyla v té době výdělečně činná.

Úřad práce správně **určil, že primárně příslušné k výplatě rodičovského příspěvku se stalo Rakousko** v období od 1. 1. do 6. 9. 2021.

C.3 Určení sekundárně příslušného státu

Stát, k němuž má rodina právní vztah, ale není primárně příslušný k výplatě dávek, je příslušný **podpůrně (sekundárně)**. Rodině poskytuje pouze tzv. **vyrovnávací doplatek** ve třech situacích:

- rodinná dávka v sekundárně příslušném státě je vyšší než v primárně příslušném státě (poskytuje tedy rozdíl mezi dávkami),
- v primárně příslušném státě určitá rodinná dávka vůbec neexistuje nebo
- v primárně příslušném státě nevznikl rodině na rodinnou dávku nárok.⁵

1 Čl. 3 odst. 1 písm. j) koordinačního nařízení.

2 Čl. 11 odst. 1 koordinačního nařízení.

3 Čl. 68 odst. 1 písm. a) koordinačního nařízení.

4 Čl. 68 odst. 1 písm. b) bod i) koordinačního nařízení.

5 Čl. 68 odst. 2 koordinačního nařízení.

Otec dítěte pracoval v Rakousku. Stěžovatelka v té době nepracovala, rodina bydlela v České republice. **Úřad práce správně určil, že Česká republika byla sekundárně příslušná k výplatě rodinných dávek rodině stěžovatelky v období od 1. 1. do 6. 9. 2021.**

C.4 Procesní postup při změně příslušnosti

C.4.1 Nesplnění oznamovací povinnosti stěžovatelkou

Podle § 61 odst. 1 zákona o státní sociální podpoře je příjemce dávky povinen písemně ohlásit příslušné krajské pobočce úřadu práce do osmi dnů změny ve skutečnostech rozhodných pro trvání nároku na dávku, její výši nebo výplatu.

Změna bydliště stěžovatelky a státu výkonu výdělečné činnosti jejího manžela jsou rozhodnými skutečnostmi pro trvání nároku na rodičovský příspěvek a jeho výplatu, protože určují, který stát bude za výplatu dávky přednostně odpovědný. Stěžovatelka změnu bydliště a skutečnost, že manžel začal pracovat v Rakousku od 1. 1. 2021 a ukončil činnost v Rakousku k 6. 9. 2021, úřadu práce neoznámila. Úřad práce se o této změně dozvěděl až od rakouské instituce dne 16. 12. 2021.

Stěžovatelka pochybila, když změnu úřadu práce ve lhůtě osmi dnů neoznámila.

C.4.2 Vydání prozatímního rozhodnutí

Situaci, kdy se změní příslušnost k výplatě rodinné dávky, upravuje čl. 59 prováděcího nařízení.⁶ Pokud dojde ke změně příslušnosti pro poskytování rodinných dávek mezi členskými státy, poskytuje dávky až do konce příslušného měsíce instituce, jež vyplatila rodinné dávky na začátku měsíce. Tato instituce uvědomí instituci druhého dotčeného členského státu o datu, od něhož tyto rodinné dávky přestane vyplácet. Od toho data nabývá účinnosti výplata dávek druhým členským státem. Nárok na výplatu rodinné dávky ze státu, který původně rodinnou dávku vyplácel, se zastavuje.

Situaci, když rodinný příslušník začne pracovat v jiném členském státě, popisuje výslovně i metodický pokyn generálního ředitelství Úřadu práce České republiky.⁷ Úřad práce má podle metodického pokynu zastavit výplatu dávky a kontaktovat příslušnou zahraniční instituci.

Otec dítěte pracoval v Rakousku od 1. 1. do 6. 9. 2021. Úřad práce se o této skutečnosti dozvěděl dne 16. 12. 2021. Úřad práce kontaktoval instituci primárně příslušného státu až dne 13. 10. 2022.

Úřad práce postupoval správně, když vydal prozatímní rozhodnutí o použitelných pravidlech přednosti za období od 1. 1. do 6. 9. 2021. V souladu s čl. 59 prováděcího nařízení rakouskou instituci uvědomil, že dávku za leden 2021 bylo povinno vyplatit už Rakousko, protože ke změně příslušnosti došlo 1. den v lednu 2021.

C.4.3 Průtahy v komunikaci s příslušnou rakouskou institucí

Podle článku 2 prováděcího nařízení je výměna informací mezi institucemi členských států založena na zásadách veřejné služby, efektivnosti, aktivní pomoci, rychlého doručování

6 Čl. 59 odst. 2 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009, ze dne 16. září 2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (ES) č. 883/2004, o koordinaci systémů sociálního zabezpečení (prováděcího nařízení).

7 Sdělení vedoucího oddělení NSD pro HN, SSP a sociální práci a vedoucí oddělení NSD pro OZP, dávky PP a IPSP č. 29/2019.

a přístupnosti. Příslušné instituce si **neprodleně** poskytují nebo vyměňují všechny nezbytné údaje. Předávání údajů probíhá elektronicky.⁸

Otec dítěte pracoval v Rakousku od 1. 1. do 6. 9. 2021. Úřad práce se o této skutečnosti dozvěděl dne 16. 12. 2021. Úřad práce kontaktoval instituci primárně příslušného státu až dne 13. 10. 2022.

Úřad práce pochybil, když příslušnou rakouskou instituci kontaktoval až po uplynutí deseti měsíců od doby, kdy se dozvěděl o změně primární příslušnosti.

C.4.4 Chyba v poučení o podání žádosti

Když se změní příslušnost pro poskytování rodinných dávek v průběhu výplaty dávky, **příjemce dávky nemusí podávat novou žádost o rodinnou dávku**, ale úřady si žádost předají mezi sebou.⁹ Výměna informací mezi orgány a institucemi členských států a osobami, na jejichž právní postavení se vztahuje koordinační nařízení, je založena na zásadě veřejné služby, efektivnosti, aktivní pomoci, rychlého doručování a přístupnosti, včetně elektronické přístupnosti.¹⁰ Obdobně je třeba postupovat, když změnu primární příslušnosti pro poskytování rodinných dávek zjistí úřady až zpětně. Původně primárně příslušný stát, který vyplatil dávky, byť se primární příslušnost změnila, musí kontaktovat instituci nově primárně příslušného státu.

Úřad práce stěžovatelku poučil, aby sama podala žádost o rakouský rodičovský příspěvek za období od ledna do září 2021.

Úřad práce pochybil, když stěžovatelku poučil, aby podala žádost o rakouský rodičovský příspěvek za dobu od ledna do září 2021. Na druhou stranu uznávám, že někdy může být praktičtější, pokud se žadatel sám obrátí na primárně příslušnou instituci, protože tato instituce může požadovat vyplnění svých formulářů, případně poskytnutí jiné potřebné součinnosti. Urychlí se tak poskytování dávky z nově primárně příslušného státu.

C.5 Rozhodnutí o přeplatku na českém rodičovském příspěvku za dobu od ledna do září 2021

Prováděcí nařízení obsahuje speciální úpravu refundace pro případ, kdy rodinnou dávku vyplatí namísto primárně příslušného státu stát sekundárně příslušný. V případě, že český úřad práce vyplatil rodičovský příspěvek neoprávněně, může požádat instituci jiného členského státu příslušnou pro vyplácení dávek, aby neoprávněně vyplacenou částku odečetla od nedoplatků nebo průběžných plateb, jež má vyplatit příjemci dávek.¹¹ Aplikace nařízení má přednost před vnitrostátním právním předpisem.

Úřad práce nežádal příslušnou rakouskou instituci o refundaci za období od ledna do září 2021. Namísto toho uložil stěžovatelce povinnost vrátit přeplatek na rodičovském příspěvku,¹² protože neoznámila výdělečnou činnost otce dítěte v Rakousku v období od ledna do září 2021.

8 Čl. 4 prováděcího nařízení.

9 Čl. 59 prováděcího nařízení.

10 Čl. 2 odst. 1 prováděcího nařízení.

11 Čl. 72 prováděcího nařízení.

12 Úřad práce rozhodl dne 30. 3. 2022 o povinnosti stěžovatelky vrátit přeplatek na vyplaceném českém rodičovském příspěvku ve výši 68 400 Kč.

Úřad práce pochybil, když nepožádal příslušnou rakouskou instituci o refundaci vyplaceného rodičovského příspěvku a uložil stěžovateli povinnost vrátit přeplatek na rodičovském příspěvku.

Vzhledem k tomu, že nárok na rakouskou rodinnou dávku stěžovatele nakonec nevznikl, doplatil úřad práce stěžovateli český rodičovský příspěvek za období od ledna do září 2021.

D. Informace o dalším postupu

Zprávu zasílám ředitelce Úřadu práce České republiky – krajské pobočky v Brně. Vzhledem k tomu, že úřad práce již přijal opatření k nápravě, která považuji za dostatečná, šetření uzavírám podle § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Brno 4. března 2025

JUDr. Stanislav Křeček
veřejný ochránce práv
(podepsáno elektronicky)